

รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

THE MANAGEMENT MODEL FOR EXISTENCE OF LOCAL KNOWLEDGE AMPHAWA FLOATING MARKET SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์ / CHITSUPHANG KERDSAMANG

สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ARTS AND CULTURE, FACULTY OF FINE ARTS, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า / CHAKAPONG PHATLAKFA

สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

DIVISION OF ART EDUCATION, FACULTY OF FINE ARTS, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

Received: June 7, 2021

Revised: November 6, 2021

Accepted: November 16, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และ 2) สังเคราะห์รูปแบบการจัดการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยมของพาร์สันเป็นหลักในการวิเคราะห์ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างจะคัดเลือกโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non - probability sampling) ด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบสโนว์บอล (Snowball) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หัวหน้ากลุ่ม และประชาชนที่อาศัยหรือประกอบอาชีพหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาประกอบการอธิบาย

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามประกอบด้วย 4 ปรากฏการณ์ ได้แก่ 1.1) ช่วงปี 2513 - 2516 ที่มีการสร้างถนนธนบุรี - ปากท่อ 1.2) ช่วงปี 2523 - 2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี 1.3) ช่วงปี 2545 - 2548 มีการเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น และ 1.4) ช่วงปี 2554 - ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร ทั้งนี้ปัจจัยภายในของปรากฏการณ์ที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคือความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคม อันส่งผลไปยังรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความแปลกใหม่มากขึ้น 2) รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม คือ การวางแผนให้เหมาะสมกับบริบทและกำหนดเป้าหมายเพื่อใช้ในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นจากองค์ความรู้เดิมบูรณาการร่วมกับองค์ความรู้ใหม่ และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาที่พัฒนาใหม่หรือผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นใหม่ ทั้งนี้จะมีการเผยแพร่ความรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบทอด จากนั้นมีการประเมินผลและแก้ไขจุดบกพร่องเพื่อดำเนินการซ้ำอีกครั้ง

คำสำคัญ: การดำรงอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อัมพวา

Abstract

The objective of the study were to 1) analyze the context of phenomena and the reason for existence of local knowledge Amphawa floating market Samut Songkhram Province 2) synthesis management model for existence of local knowledge Amphawa floating market Samut Songkhram Province. Using Parson's Structural Functionalism Theory. The samples were selected from Non-probability sampling, purposive sampling, and snowball sampling. Include leader of community, village sage, and citizens living or disengaged in Amphawa floating market area. The methods in research were indepth interview, observation, and survey. Analyze information with an explanation.

The findind indicated that 1) the context of phenomena and the reason for existence of local knowledge Amphawa floating market Samut Songkhram Province had 4 phenomena 1.1) 1970 - 1973 be built Thonburi - Pah Tho Road 1.2) 1980 - 1983 be built Srinakarin Dam in Kanchanaburi 1.3) 2002 - 2005 be entry Amphawa market evening floating market project and 4) 2011 during setup the community-based consavation group business. In this regards, the internal factor of the phenomenon that contributes to change is consumer demand that changes according to society, which results in a more exotic form of tourism. 2) management model for existence of local knowledge Amphawa floating market Samut Songkhram Province was planning appropriate to the context and target set. In the couse of a change of conduct local knowledge from old knowledge to integration with new knowledge and participation of institute. IT is a product of new intellectual development or wisdom is reborn. There will be a dissemination of knowledge for preservation of the legacy. The evaluation and correction of the defect will be repeated

Keywords: Existance, Local Knowledge, Amphawa

บทนำ

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดในประเทศไทย มีความอุดมสมบูรณ์จากการมีแม่น้ำลำคลองและลำประโดงมากมายจนได้รับฉายาว่าเป็น “เวนิสแห่งภาคตะวันออก” เป็นแหล่งผลิตพืชผลการเกษตรขนาดใหญ่ ชาวบ้านในจังหวัดสมุทรสงครามทำอาชีพหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงรวมถึงการแปรรูป การทำนาเกลือ การทำนา การทำสวนผลไม้ และสวนผัก การทำสวนมะพร้าว ที่มีจำนวนมากถึงร้อยละ 77 ของพื้นที่โดยร้อยละ 70 มีการแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าว และร้อยละ 30 เก็บลูกขาย ดนยา เศวดวาหิน (2560 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่าปี 2500 - 2510 จังหวัดสมุทรสงครามได้ถูกบันทึกไว้ว่าเป็นจังหวัดที่เสียภาษีสูงสุดในประเทศจากรายได้ในการขายน้ำตาล ได้พบหลักฐานการทำน้ำตาลในอำเภอมะปรางค์ จังหวัดสมุทรสงคราม ว่ามีมาเป็นร้อยปีโดยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ที่สั่งสมมา (ภูมิปัญญา) เป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกพันธุ์มะพร้าว การเตรียมพื้นที่ การเพาะปลูก การผลิต การ

แปรรูปอื่น ๆ นอกจากนี้อัมพวายังถือเป็นหนึ่งในแหล่งชุมชนที่มีตลาดขนาดใหญ่และมีชื่อเสียง ด้วยมีลำคลองและลำน้ำหลายสายมาบรรจบกันก่อให้เกิดเป็นชุมทางในการคมนาคมที่รู้จักมาแต่โบราณในชื่อของ “ตลาดน้ำอัมพวา” ด้วยเป็นชุมทางในการคมนาคมทางน้ำที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสมุทรสงครามและเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542 : 126)

อัมพวาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมจากปรากฏการณ์สำคัญๆ 4 ปรากฏการณ์ ได้แก่ 1) การสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ 2) การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ 3) การเกิดโครงการตลาดน้ำยามเย็น และ 4) การเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร ทั้งนี้ตลาดน้ำอัมพวาเคยได้รับการจัดอันดับให้อยู่ 1 ใน 10 อันดับตลาดยอดนิยมในประเทศไทย ในปี 2556 จาก Website Tripadvisor เป็นแหล่งที่มีการจัดจำหน่ายสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสานก้านมะพร้าว น้ำมันมะพร้าวสกัด น้ำส้มสายชูหมัก และเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ไม่ว่าจะเป็นการทำสวนมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำกะโหลกซอ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวน่าจะเป็นพื้นที่ที่มีกระบวนการในการดำเนินงานบางประการที่ทำให้ตลาดน้ำอัมพวาและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ ยังสามารถดำรงอยู่ได้

จากการศึกษาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เนื่องจากการพัฒนาของระบบทุนนิยมส่งผลให้ลักษณะของวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้เนื่องจากกลไกการอยู่ร่วมกับธรรมชาติไม่สามารถทำได้อีกต่อไป ส่งผลต่อวิถีชีวิตซึ่งเห็นได้จากความพยายามที่จะเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม (พิชัย สุขวุ่น, 2551 : 110 - 112) ดังกรณีของพื้นที่อัมพวาที่มีความพยายามที่จะล้มสวนมะพร้าวก่อให้เกิดปัญหาเชิงระบบที่ถล่มไปในระดับครอบครัวอันจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับครัวเรือนค่อยๆ หดคุณค่าจางหายไปจากชุมชนอย่างแน่นอน ซึ่งย่อมเป็นการยากที่จะรื้อฟื้นให้กลับมามีคุณค่าในชีวิตประจำวันอีกครั้ง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2556 : 267) จากข้อศึกษาดังกล่าวหากทราบถึงบริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมถึงสามารถสังเคราะห์รูปแบบการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามได้ ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจในระบบของบริบทที่สัมพันธ์กัน เกิดเป็นการจัดการที่ให้แนวทางแก่ชุมชน ตลาดน้ำอื่น ๆ ในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้ภูมิปัญญานี้สามารถดำรงอยู่ได้ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นรากเหง้าแห่งองค์ความรู้ที่ได้มาจากรรพบุรุษ หากมีการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เหมาะสมกับความต้องการของสังคม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไว้อย่อมเป็นการรักษาองค์ความรู้ ต้นทุนทางวัฒนธรรมให้แก่ลูกหลานและเยาวชนในชุมชน เกิดการบ่มเพาะและรอเวลาที่จะพัฒนาในเวลาอันเหมาะสม และหากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีการพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าได้หลากหลายมากขึ้นย่อมเป็นการส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแก่คนในชุมชน เกิดเป็นการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อใช้ในการอธิบายบริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อนำผลจากการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น นายกเทศมนตรี ผู้นำที่ประชาชนเคารพนับถือ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หัวหน้ากลุ่ม และประชาชนที่อาศัยหรือประกอบอาชีพหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในพื้นที่ตลาดน้ำ โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non - probability sampling) ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบสโนว์บอล (Snowball) และจะสิ้นสุดการศึกษาข้อมูลเมื่อข้อมูลนั้นอิ่มตัว กล่าวคือเป็นการสุ่มผู้ให้สัมภาษณ์จากการตัดสินใจของผู้ศึกษาโดยพิจารณาจากลักษณะและวัตถุประสงค์ของงาน จากนั้นจึงอาศัยบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ในการแนะนำผู้ให้ข้อมูลต่อไป ทั้งนี้หากการให้ข้อมูลได้ผลซ้ำ ๆ กันจะถือว่าข้อมูลนั้นอิ่มตัว (เพียงพอ)

วิธีดำเนินการวิจัย

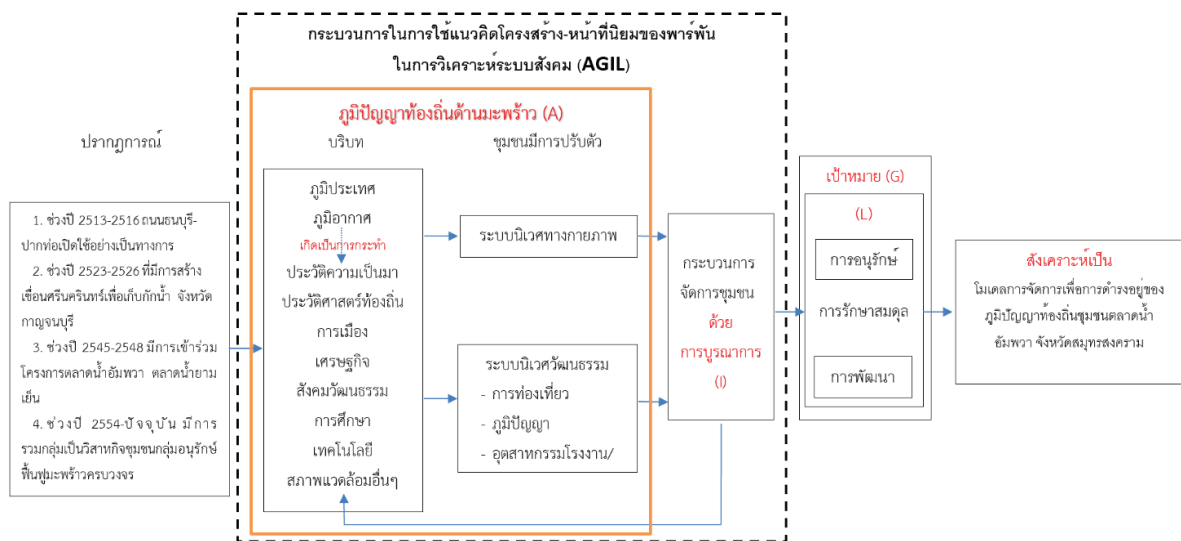
การวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่นิยมของทาลคอตพาร์สัน (Talcott Parsons, 1902 - 1979) ที่เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสังคม (AGIL) ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นกลไกโดยสังคมนิยมมีการปรับตัว (Adaptation) เพื่อให้เกิดเป็นเป้าหมาย (Goal) ของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้ในการปรับตัวย่อมต้องมีการบูรณาการ (Intigration) ระบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันเกิดเป็นแบบแผน (Latency) ในการสืบทอดระบบสังคม (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2557 : 165 - 167) ซึ่งหากระบบสังคมนั้นไม่มีความสมดุลก็จะเกิดการปรับตัวเพื่อเปลี่ยนเป้าหมายอีกครั้งจนเกิดเป็น

ระบบกลไก (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2554 : 192 - 193) ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นประเด็นสำคัญอีกประการที่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายถึงความร่วมมือของชาวบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนผลักดันให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวและการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นในแบบที่แตกต่างไปจากอดีต โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์ โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทและปรากฏการณ์สำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบ

ต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวบ้านภายในตลาดน้ำอัมพวา ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดสมุทรสงคราม พื้นที่ใกล้เคียงตลาดน้ำอัมพวา ข้อมูลของสถานที่และประชากรของตลาดน้ำอัมพวา

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ที่ศึกษา และข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์สำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวบ้านภายในตลาดน้ำอัมพวา โดยอาศัยกรอบแนวคิดต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ที่มา : ชิตสุรางค์ เกิดสำอางค์. (2561)

3. นำแบบสัมภาษณ์ข้างต้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

4. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแล้วนั้นไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ที่ศึกษา และข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์สำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของชาวบ้านตลาดน้ำอัมพวา

2. การสังเกตโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

3. การสำรวจที่เป็นการสำรวจแบบอธิบาย

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการเก็บข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสารก่อน จากนั้นจึงเริ่มลงภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์ โดยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่ออกแบบไว้ลงสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจะเป็นบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ภายในชุมชนปราชญ์ชุมชนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

2. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์

3. มีการจัดเรียงข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอด้วยการพรรณนาประกอบการอธิบาย

4. สังเคราะห์ข้อมูลเป็นรูปแบบการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อวิเคราะห์บริบทของปรากฏการณ์และมูลเหตุที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยแบ่งช่วงเวลาและประเด็นที่เกี่ยวข้องระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศทางวัฒนธรรมไว้ 4 ช่วงปรากฏการณ์ และพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ภูมิปัญญาในการทำสวนมะพร้าว และการทำน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงปรากฏการณ์ ดังนี้

ปรากฏการณ์ที่ 1 ช่วงปี 2513-2516 ที่มีการสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ เป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (2504-2519) ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จึงเกิดการพัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมขึ้น ส่งผลต่อ **ระบบนิเวศทางกายภาพ** เนื่องจากการสร้างถนนดังกล่าวยังเป็นถนนใหญ่ที่อยู่ใกล้กับตัวเมืองยังไม่สามารถเข้าสู่ตลาดน้ำอัมพวาได้โดยตรง ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้เกิดการปรับตัวตามนโยบายการพัฒนา ซึ่งเวลานั้นในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามรวมถึงตลาดน้ำอัมพวา ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ชัดเจน ยังคงมีการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก (ธนัญชัย สังข์พูล, 2562, สัมภาษณ์) ต่อมาพื้นที่อัมพวามีการตัดถนนขนาดเล็ก อาคารบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้าง หมู่บ้านจัดสรรก็เข้ามาแทนที่สวนมะพร้าว **ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม** คนอัมพवादำเนินชีวิตอยู่กับมะพร้าวมาเป็นเวลาร้อยปี ดังนั้น การดำรงอยู่ของการทำสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าวรวมถึงการไหว้เตาของชาวอัมพวาก็จะยังคงเป็นรูปแบบและวิธีการในแบบเดิม ๆ ที่การปลูกมะพร้าวเน้นการขายลูก และการแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าวบริสุทธิ์โดยการเคี่ยวน้ำตาลแบบไม่ผสมน้ำตาลทรายและแอมะแซเพื่อขายในตลาด ทั้งนี้การไหว้เตายังคงยึดถือปฏิบัติกันมาตามแบบแผนบรรพบุรุษ เมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ยังไม่ได้ส่งผลต่อการทำสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าวแต่อย่างใด แต่จะส่งผลต่อสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน นั่นคือ ชาวบ้านหันมาใช้รถยนต์แทนเรือ เมื่อการเดินทางทางน้ำถูกลดความสำคัญพื้นที่ที่เคยถูกเชื่อมโยงระหว่างน้ำและผู้คนก็เปลี่ยนไปพื้นที่ ๆ สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญ

ในการตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ ร้านค้าต่าง ๆ ที่เคยอยู่ภายในตลาดน้ำอัมพวาเริ่มขยายออกไปยังตลาดในตัวเมือง ตลาดน้ำอัมพวาจึงซบเซาลง ชาวบ้านในชุมชนเปลี่ยนพฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอยจากจับจ่ายใช้สอยในพื้นที่ตลาดน้ำเป็นการออกไปซื้อของนอกพื้นที่ เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรวัยแรงงาน (วิบูลย์รัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) คนนอกพื้นที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น จังหวัดสมุทรสงครามจึงกลายเป็นพื้นที่เปิดที่สามารถเข้า-ออกได้สะดวกสบาย เกิดการรับค่านิยมและทัศนคติในด้านการศึกษาที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เพราะไม่ต้องการให้เหนื่อยยากและเสี่ยงอันตราย ทำให้เกิดทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านที่ทำน้ำตาลค่อย ๆ ลดลงในเวลาต่อมา

ปรากฏการณ์ที่ 2 ช่วงปี 2523-2526 ที่มีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 และ 5 (2520-2529) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และฟื้นฟูธรรมชาติ การสร้างเขื่อนดังกล่าวไม่ได้มีผลกระทบชัดเจนในช่วงเวลานี้แต่ได้ส่งผลในพื้นที่อัมพวาเป็นอย่างมากในระยะเวลามา **ระบบนิเวศทางกายภาพ** ยังไม่ได้เกิดผลกระทบให้เห็นอย่างชัดเจนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ด้วยพื้นที่เป็นพื้นที่น้ำกร่อยจึงไม่ได้มีผลกับการปลูกมะพร้าว (ทำสวนมะพร้าว) แต่การสร้างเขื่อนส่งผลให้ปริมาณน้ำจืดน้อยลงและระยะเวลาที่น้ำเค็มอยู่ในพื้นที่มากขึ้น ประกอบกับอากาศที่แห้งแล้งมากขึ้น จากเดิมที่ชาวบ้านเคยปลูกข้าวและพืชผักต่าง ๆ ได้ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของน้ำและความแห้งแล้งมากขึ้นสุดท้ายชาวบ้านจึงหันมาปลูกมะพร้าวทดแทน (กิริดา เอกแก้วนาชัย, 2562, สัมภาษณ์) กล่าวคือ การทำสวนมะพร้าวยังคงดำรงอยู่แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของปริมาณการปลูกมะพร้าวในแต่ละพื้นที่ ด้วยมะพร้าวในพื้นที่อัมพวาปลูกกับน้ำกร่อยทำให้น้ำและเนื้อมีความเค็มเจือปนรสชาติจึงมีเอกลักษณ์ ชาวบ้านจึงมักปลูกมะพร้าวน้ำหอม และมะพร้าวแกงเป็นหลักเพื่อขายน้ำจากลูกและขายเนื้อ (จอมขวัญ วงศ์ขยาย, 2562, สัมภาษณ์) ระบบนิเวศวัฒนธรรม เมื่อการเดินทางในอำเภออัมพวามีความสะดวกสบาย วัยทำงานเดินทางออกจากพื้นที่มากขึ้น การปลูกฝังให้เด็ก ๆ ปวดตาลเพื่อทำน้ำตาลก็เริ่มลดน้อยลงเพราะให้ความสำคัญกับการออกไปศึกษาเล่าเรียนที่ต่าง ๆ และเข้าเมืองเพื่อรับราชการทำงาน

นอกพื้นที่ ชาวบ้านก็เริ่มทำน้ำตาลน้อยลง ยุคนี้จึงถือเป็นยุคสมัยที่คนทำสวนมะพร้าวน้อยลง ทั้งสวนกันมากขึ้น เนื่องจากเกิดการแก่งแย่งกันทำกินของชาวบ้านในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพ ชาวบ้านที่มีพื้นที่สวนน้อย จึงต้องออกไปรับจ้างภายนอกเพื่อหารายได้เพิ่ม จากคำนิยามของยุคก่อนนั้นได้สะท้อนกลับมาส่งผลกระทบในยุคนี้ จนทำให้เกิดคำพูดที่ว่า “พ่อแม่เป็นนาย ร้อยห้อยกระบอก ส่งลูกเรียนเป็นนายร้อยห้อยกระบี่ แล้วก็ล้มล้มไม่กลับมาทำสวนตาลอีกเลย” (ธิดา เอกแก้วน้ำชัย, 2562, สัมภาษณ์) กล่าวคือลักษณะการดำรงอยู่ของสวนมะพร้าวในช่วงท้ายของปรากฏการณ์นี้ยังคงดำรงอยู่แต่อยู่ในลักษณะที่ไม่ได้ทำสวนมะพร้าวและทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นหลัก (มีอาชีพอื่นมาเสริม เช่น การรับจ้างทั่วไป การทำงานโรงงาน) รวมถึงปริมาณของผู้ทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าวก็เริ่มลดลง การย้ายถิ่นทำให้ตลาดน้ำอัมพวากลายเป็นตลาดร้างมีเพียงผู้สูงอายุและร้านค้าที่มีสาขาอยู่ภายนอกที่สามารถอยู่ได้ ส่วนร้านโชห่วย ได้รุ่ง ยังคงมีให้เห็นบ้างเนื่องจากมีวัด โรงเรียนและอุทยาน ร.2

จะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ที่ 1-2 ยังไม่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการ (Intigration) องค์ความรู้หรือหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงการอนุรักษ์สืบทอด (Latency) อย่างชัดเจน เนื่องจากลักษณะของระบบทางสังคมในตลาดน้ำอัมพวายังคงเป็นแบบเรียบง่ายไม่มีความซับซ้อน ประเด็นที่สังคมในพื้นที่ให้ความสนใจจึงเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และการทำมาหากินเป็นหลัก แต่เมื่อมีการสร้างถนนธนบุรีปากท่อซึ่งมีเป้าหมาย (Goal) ในการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมของประเทศส่งผลให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัว (Adaptation) ในเรื่องของการเดินทาง พฤติกรรมการใช้จ่ายใช้สอย ค่านิยมการให้ความสำคัญกับถนน เริ่มมีการเคลื่อนย้ายเข้า-ออกในพื้นที่ การขายที่สวนเพื่อสร้างที่พักอาศัย การดำเนินชีวิตที่มุ่งการยังชีพโดยการทำสวน ปลูกพืชต่าง ๆ กินเองหรือหากินจากแม่น้ำลำคลอง เริ่มเปลี่ยนเป้าหมาย (Goal) เป็นการสนองความต้องการเพื่อรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่จึงต้องปรับตัว (Adaptation) อีกครั้งด้วยการประกอบอาชีพเสริมจากการทำสวน ในสองช่วงปรากฏการณ์นี้จึงถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบชนบทไปสู่ระบบเมือง จะเห็นได้ว่าในช่วงปรากฏการณ์นี้พื้นที่อัมพวายังไม่ได้ให้ความสนใจกับการหารายได้และผลกำไร ส่งผลให้ยังไม่มีกรร่วมมือกับหน่วยงาน

หรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อหาทางในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากเดิม

ปรากฏการณ์ที่ 3 ช่วงปี 2545 - 2548 มีการเข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ที่ให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ระบบนิเวศทางกายภาพ เมื่อความเจริญเข้ามาภายในพื้นที่การท่องเที่ยวกลายเป็นจุดสำคัญในการดึงดูดคนต่างพื้นที่ การนั่งเรือชมทิวทัศน์เป็นจุดเริ่มต้นในการท่องเที่ยวของพื้นที่ ทำให้เกิดที่พักโฮมสเตย์มากขึ้น ความเป็นธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ค่อย ๆ หายไป (วิบูลย์รัตน์ กันภัย, 2562, สัมภาษณ์) สวนมะพร้าวที่เคยมีมากก็ถูกตัดทิ้งเพื่อสร้างรีสอร์ท **ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม** เมื่อการท่องเที่ยวพัฒนามากขึ้นที่พักที่เคยรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นพื้นที่ก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบไป คนที่ทำสวนมะพร้าวต่างขายที่เพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นรีสอร์ท โฮมสเตย์ ทำให้พื้นที่การทำสวนลดน้อยลง มีการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามา โดยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่า/มูลค่า และความคุ้มค่า พื้นที่ต่าง ๆ มีมูลค่าสูงขึ้น การมีคนกรุงเทพเป็นกลุ่มเป้าหมายทำให้ตลาดน้ำอัมพวาเหมาะสมที่จะเปิดช่วงเย็นถึงค่ำของวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์ โดยมีวิถีชีวิตทางน้ำ และกิจกรรมต่างๆ ริมคลองเป็นจุดขาย (พัชรโศม อนุสุวรรณ, 2563, สัมภาษณ์) ชาวบ้านมีการปรับทัศนคติและพฤติกรรมในเรื่องของการนำทุนทางวัฒนธรรมเดิมของตนเองมาสร้างเรื่องเล่าให้แก่นักค้าและบริการ ผ่านสื่อเทคโนโลยี ขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมให้สามารถดำรงอยู่ได้และเป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับตลาดภายนอก เช่น การปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ วิธีการและขั้นตอนการผลิตและจัดจำหน่ายเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นต้น จากการที่ต้องมีการแข่งขันกันในเรื่องของการประกอบอาชีพทำให้ชาวบ้านพยายามที่จะลดต้นทุนการผลิตโดยการทำน้ำตาลแบบโรงหลอม (ผสมน้ำตาลทรายและเบะแซ) การดำรงอยู่ของการทำน้ำตาลมะพร้าวจึงเริ่มเป็นลักษณะของการผลิตเพื่อเป็นของฝาก นอกจากนี้ยังมีการจัดพื้นที่บริเวณเตาที่เคี่ยวน้ำตาลเป็นแหล่งท่องเที่ยว เมื่อตลาดน้ำอัมพวากลับมาได้

รับความนิยมและกลายเป็นเมืองจุดหมายปลายทางเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางน้ำ จึงเกิดช่องทางการประกอบธุรกิจที่หลากหลายทั้งในและนอกพื้นที่ การสร้างเมืองในรูปแบบใหม่ บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ทำให้ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนทัศนคติ ชาวบ้านในอำเภอมะปรางค์พัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น วิถีรุ่นกลับบ้านเกิดเพื่อหาช่องทางประกอบอาชีพและสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นออร์แกนิกต่าง ๆ มากขึ้น แต่ก็ยังมีชาวบ้านอีกส่วนที่ขายที่ในอำเภอมะปรางค์เพื่อไปอาศัยอยู่ที่อื่นหรือปล่อยทิ้งให้คนนอกพื้นที่เข้าทำธุรกิจ

ปรากฏการณ์ที่ 4 ช่วงปี 2554 - ปัจจุบัน ที่มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร ถือเป็นช่วงเวลาที่มีปัญหาท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเนื่องจากต้องมีการปรับตัวตามบริบท ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมต้องมีการปรับตัวและพัฒนาตัวเอง ทั้งนี้สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ

1. จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 - 12 (2550 - 2564) ที่ต้องการเน้นพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพและเข้มแข็งโดยการมีส่วนร่วม สร้างมูลค่าผลผลิตจากฐานความรู้และทรัพยากรที่มีอยู่เดิมได้อย่างมีคุณค่าเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

2. ระบบนิเวศทางกายภาพ สภาพอากาศที่ร้อนมากขึ้นทำให้สวนต่าง ๆ ที่เคยปลูกผลไม้หันมาปลูกมะพร้าวแซมเพื่อทดแทนพืชที่ล้มตายส่งผลให้มีปริมาณของต้นมะพร้าวเพิ่มมากขึ้น การก่อสร้างหมู่บ้านและที่พักต่าง ๆ ยังคงมีให้เห็นในพื้นที่อยู่ ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากช่วงเวลาที่ 2 และ 3 นั้นส่งผลให้สัตว์น้ำที่เคยมีอยู่ในพื้นที่ลดน้อยลงจนแทบจะไม่มีให้เห็นด้วยน้ำที่เค็มมากขึ้น น้ำเน่าเสีย และอากาศที่ร้อนขึ้น สัตว์น้ำต่าง ๆ จึงต้องหนีไปอยู่ในลำคลองที่ลึกเข้าไป ถนนลาดยางถูกตัดเข้าถึงในแทบจะทุกพื้นที่ของจังหวัด คลองหลายคลองที่เคยใช้เป็นเส้นทางคมนาคมถูกถมเพื่อสร้างถนน

3. ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม จากเศรษฐกิจที่ตกต่ำ การแข่งขันทางการค้าที่รุนแรง ส่งผลให้ราคามะพร้าวภายในจังหวัดสมุทรสงครามตกต่ำ แต่ด้วยกระแสสังคมที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ ประกอบกับการเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านจากที่ต่างคนต่างอยู่และทำมาหากินของตัวเอง ไม่สามารถต่อสู้กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ จึงเกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านในอำเภอมะปรางค์เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจรเพื่อสร้าง

ความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาผลผลิต การอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ชาวบ้านสามารถพัฒนาตนเองและต่อยอดเพื่อสร้างผลผลิตและผลิตภัณฑ์อื่นได้ ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนา (Adaptation) องค์ความรู้เดิม (น้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน) คิดค้น (Adaptation) เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ (น้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผสมอโวคาโด) หรือการคิดค้นการทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นจากการประยุกต์องค์ความรู้เดิม การทำน้ำตาลมะพร้าว น้ำส้มสายชูที่เป็นออร์แกนิก รวมถึงมีการพัฒนาวิธีการและขั้นตอนการผลิตโดยการสร้างนวัตกรรมเครื่องกลขึ้น (เครื่องกวนน้ำมันและเครื่องบีบน้ำมัน) เพื่อช่วยทุ่นแรงและทุ่นเวลาในการผลิตโดยอาศัยองค์ความรู้จากการศึกษาดูงานของหน่วยงานทางการศึกษาภายนอก สร้างการมีส่วนร่วมให้กับชาวบ้านและสร้างเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ร่วมกันเกิดเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งและต่อยอดไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน (ฉัตร จาตุรัส, 2564, สัมภาษณ์) ยกตัวอย่างเช่น เทศบาลตำบลอัมพวาให้ความรู้และช่วยในเรื่องของการบริหารจัดการในการเปิดตลาดโดยมีกลุ่มชาวบ้านทั้งภายในและภายนอกเข้าร่วม (กลุ่มพายเรือขายของ กลุ่มที่เปิดบ้านเป็นที่พักและร้านอาหารของ กลุ่มเรือนำเที่ยว เป็นต้น) มีมูลนิธิชัยพัฒนาอนุรักษ์เป็นหน่วยงานที่คอยให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน เช่น การเป็นหน้าร้านในการวางขายผลิตภัณฑ์ หาช่องทางในการจัดจำหน่าย หาวิทยากรเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้าน รวมถึงใช้พื้นที่ของมูลนิธิฯ ในการเผยแพร่และอบรมความรู้ให้แก่ผู้สนใจด้วย การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาเป็นการนำรากเหง้าไปสร้างให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์และสืบทอด แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวจากบริบทที่เปลี่ยนแปลงโดยมีการบูรณาการองค์ความรู้และหน่วยงานต่าง ๆ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ได้อย่างตรงความต้องการของสังคม

สำหรับช่วงปรากฏการณ์ที่ 3 และ 4 เป็นช่วงเวลาที่ตลาดน้ำอัมพวาก้าวเข้าสู่สังคมเมืองอย่างเต็มตัว ระบบการเคลื่อนตัวของชุมชนเป็นไปอย่างซับซ้อน มีระบบการจัดการเข้ามาควบคุมการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในตลาดน้ำอัมพวาอย่างชัดเจนด้วยมีผู้นำที่มีแนวความคิดสมัยใหม่เป็นคนในพื้นที่มองเห็นและเข้าใจสภาพความเป็นมาของตลาดน้ำอัมพวา ความมุ่งหมายหลัก (Goal) จึงต้องการให้

ชาวบ้านนำองค์ความรู้ของตนเองมาพัฒนาเป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้ได้อย่างมั่นคง ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจกับเรื่องของรายได้และผลกำไรโดยเห็นว่าตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เคยเป็นศูนย์กลางการค้า มีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีเอกลักษณ์เฉพาะและยังมีพื้นที่สวนจึงเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายเหมาะที่จะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่โหยหาอดีตและธรรมชาติ ชาวบ้านจึงมีการบูรณาการ (Intigration) องค์ความรู้เก่ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ และบูรณาการ (Intigration) การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อสร้างเครือข่ายในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และปรับตัว (Adaptation) โดยการปรับรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เน้นมาตรฐาน คุณภาพ บรรจุภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่า รวมถึงมีช่องทางในการจัดจำหน่ายที่ทันสมัยและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการขายออนไลน์ การอาศัยระบบการจัดการขนส่งสินค้า เป็นต้น มีการอบรมและเผยแพร่ (Latency) ความรู้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้สนใจ นอกจากนี้ด้วยราคามะพร้าวที่ตกต่ำอย่างมากจึงมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม

อนุรักษ์พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร โดยมีเป้าหมาย (Goal) เพื่อให้เกิดความสามารถในการต่อรอง สร้างองค์ความรู้ในชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มสมาชิก โดยมีการปรับวิธีคิดใหม่ (Adaptation) ที่เน้นการแปรรูปผลผลิตให้หลากหลาย อำนวยความสะดวกให้พ่อค้าสามารถรับสินค้าได้จากจุดเดียว สร้างรายได้และอาชีพที่มั่นคงแก่ชาวบ้านในพื้นที่

จากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของกระแสสังคมและการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ ทำให้ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการไปจากเดิมเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้ ยกตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกมะพร้าวให้ถูกต้องตามหลักการทำเกษตร การปรับรูปแบบ บรรจุภัณฑ์ของน้ำตาลมะพร้าวให้มีความสวยงามมากขึ้น การพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อนผสมอะโวคาโด เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงอยู่ได้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังไม่สามารถพัฒนาต่อได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว								
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่						ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย		
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น			ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่					
เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด	เรื่อง	การดำรงอยู่	ข้อจำกัด
การทำสวน	เมื่อมีการร่วมมือกันทำงานในแต่ละสวนและมีเครือข่ายการส่งจำหน่ายทำให้เกิดการบูรณาการความรู้ระหว่างบุคคลและองค์กร การพูดคุยทำให้เกิดราคาที่เท่าเทียมและมีอำนาจในการต่อรองเมื่อสวนสามารถอยู่ได้ก็เกิดการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้กัน	ลักษณะพื้นที่ ทำให้มีผลผลิตน้อย ไม่สามารถแข่งขันกับตลาดได้	การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น	มีการปรับรูปแบบวิธีการผลิตเพื่อสร้างมาตรฐานให้ตรงความต้องการ โดยความร่วมมือของกลุ่มชาวบ้านและบริษัทเอกชนในการศึกษาวิจัยและพัฒนา รวมถึงการทำการตลาดเพื่อจัดจำหน่าย	ขาดความรู้ในการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์	การทำกะโหลกขอ	- ยังคงลักษณะและรูปแบบของการทำกะโหลกขอ - มีการจัดนิทรรศการในมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์	- ผู้ที่จะสืบทอดต้องมีพรสวรรค์ทักษะความชำนาญเฉพาะด้านและมีความชอบ - คนเล่นขอสามสายน้อยลง - มะพร้าวขอ กลายพันธุ์ง่ายทำให้ไม่มีผลในการผลิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว								
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่						ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย		
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น			ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่					
การทำ เตาตาลและ การไหว้เตา	การทำเตา ตาล - กลับ มาให้ความ สำคัญกับ การผลิต แบบ ธรรมชาติ เพื่อตอบ สนองความ ต้องการของ สังคมมีการ ขาย ออนไลน์โดย อาศัยเครือ ข่ายจากการ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ศึกษาดูงาน และการจัด นิทรรศการ การไหว้ เตา - ลดชั้น ตอนเพื่อลด ค่าใช้จ่าย และเวลา แต่ยังคง รักษาความ เชื่อในแบบ เดิมๆ ไว้	การทำเตา ตาล - จำนวน หลังคาเรือน ที่ทำเตาตาล น้อยและที่ เป็น ผลิตภัณฑ์ แบบ ธรรมชาติก็ น้อยเช่นกัน - สภาพ อากาศส่งผล ต่อรสชาติ และปริมาณ น้ำตาล การไหว้ เตา - ไม่ได้มี การสืบทอด เป็นเพียง การทำเป็น ตัวอย่าง	การแปรรูป	มีการรวม กลุ่มของชาว บ้านเพื่อ สร้างอำนาจ ในการต่อ รอง ทำให้ ชาวบ้านยังมี ความ สามารถใน การหาราย ได้จากการ ทำสวน มะพร้าวได้ โดยอาศัย ความร่วมมือ ของชาว บ้านในกลุ่ม และบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับ การแปรรูป มะพร้าว โดยปลูกฝัง แนวคิดวิธี การและชั้น ตอนให้แก่ รุ่นลูกหลาน รวมถึงเป็น แหล่งศึกษา ดูงานแก่ผู้ สนใจ	-	การจัดสาน ก้าน มะพร้าว	- ยังคง ลักษณะและ รูปแบบของ การจัดสาน ในแบบเดิม อาจมีการ พัฒนาความ หลากหลาย ของ ผลิตภัณฑ์ บ้าง	- ผู้ที่จะ สืบทอดน้อย ด้วยข้อ ขัดข้องบาง ประการ - ขาด แรงงานใน การผลิตเพื่อ จำหน่าย - ชี้นงาน ค่อนข้างมี น้ำหนักและ มีความคม - ได้รับ ความนิยม น้อย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว								
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่						ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย		
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น			ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นใหม่					
การทำ น้ำส้มสายชู	พัฒนารูป แบบการ ผลิตให้มี มาตรฐาน เพื่อสร้าง ความเชื่อมั่น และตรงตาม ความต้องการ ของตลาด และมีการ ศึกษาเพิ่ม เติมร่วมกับ มหาวิทยาลัย ภายนอกพื้นที่ โดยมีการจัด แหล่งศึกษา ดูงานและ เผยแพร่ ความรู้แก่ คนนอก	- ใช้เวลาใน การหมัก นาน (ไม่ รองรับความ ต้องการ) - มีกลิ่น เฉพาะที่บาง คนอาจไม่ ชอบ				การจัดงาน ใบมะพร้าว	ปรับ ลดทอน และรูปแบบ ของชิ้นงาน ให้มีความ ทันสมัยปรับ ใช้กับสังคม ได้จริง โดยมี การสาธิต ทดลองและ การจัด นิทรรศการ ประกอบ	- ขาดผู้ สืบทอดและ การบูรณา การ - ความนิยม ลดน้อยลง
การทำ น้ำมัน มะพร้าว สกัดร้อน	มีการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ โดยการผสม อะโวคาโด เป็นการเพิ่ม คุณภาพให้ แก่ผลผลิต เพื่อให้เป็นที่ สนใจและตรง ความต้องการ โดยมีการ ร่วมมือกับ สถานศึกษา เพื่อพัฒนา ขั้นตอน วิธีการใน การผลิต ให้รวดเร็ว และง่ายขึ้น	- ขาดความ รู้ในการจัด จำหน่าย ผ่านช่องทาง อิเล็กทรอนิกส์						

จากตารางแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมะพร้าวที่สำคัญ ๆ ของตลาดน้ำอัมพวาสามารถจำแนกออกได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำเตาตาลและการไหว้เตา การทำน้ำส้มสายชูหมัก การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น การแปรรูป (น้ำมันมะพร้าวกระป๋อง วุ้นมะพร้าว เปลือกสับ กระบะกล้วยไม้ ถ่านอัดแท่งไร้ควันจากกะลามะพร้าว ก้านไม้กวาด หลักในทะเล ไม้กระดาน) และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้สูญหายคือ การทำกะโหลกขอ การจักสานจากก้านมะพร้าวและการจักสานจากใบมะพร้าว ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังดำรงอยู่ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเก่าหรือแบบใหม่ก็มีข้อจำกัดในการดำรงอยู่ ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการขาดความรู้ในการจัดจำหน่ายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และการขาดผู้สืบทอด ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะดำรงอยู่ได้ต้องมีการปรับตัวไปตามบริบท มีการบูรณาการองค์ความรู้และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกันจะสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มีวิธีการผลิตที่ตรงตามความต้องการของสังคม ในทางตรงกันข้ามหากภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่ไม่มีการปรับตัวให้เป็นไปตามบริบทของสังคมก็จะไม่เกิดการต่อยอดของผลิตภัณฑ์กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย

ประเด็นที่ 2 การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ภายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

1. มีการสร้างระบบด้วยการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหรือกลุ่มชาวบ้าน/ชุมชน โดยการพิจารณาจากบริบทของสังคมโดยรวม ระบบนิเวศทางกายภาพและระบบนิเวศวัฒนธรรมของพื้นที่ ความต้องการของสังคมรวมถึงวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสที่เป็นไปได้ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น

กับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น และวางเป้าหมายในการดำเนินการ เช่น ต้องการให้ผลิตภัณฑ์เกิดขึ้นในลักษณะใดด้วยวิธีการใด โดยใคร และใครเป็นกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น

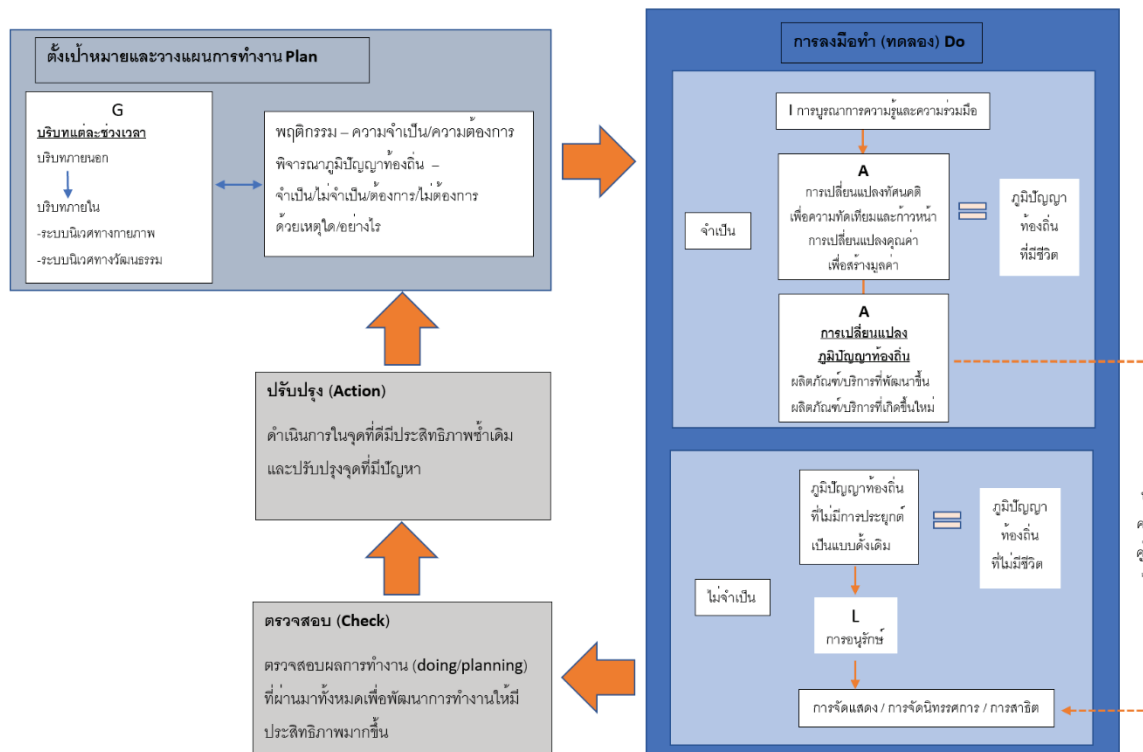
2. ลงมือปฏิบัติด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมมาทดลอง ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวิธีการ ขั้นตอนการผลิตให้มีความสะดวกรวดเร็ว มีรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม ทันสมัย ได้มาตรฐานตรงตามบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม ถือเป็นการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์เพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลาและเป็นไปตามความต้องการของสังคม

3. มีการบูรณาการองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่เป็นความรู้ที่ทำกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษกับองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัย (เชิงวิชาการ) การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรด้วยการศึกษาดูงานนอกสถานที่หรือการเชิญวิทยากรมาบรรยายสาธิต เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีทิศทางโดยอาศัยพื้นฐานความรู้เดิม รวมถึงเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

4. มีการเผยแพร่ความรู้ในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดนิทรรศการ การสาธิต เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานแก่บุคคลภายนอกเพื่อเป็นการถ่ายทอด สืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ ไว้

5. มีการประเมินผลการดำเนินการเพื่อให้ทราบถึงข้อผิดพลาดที่ควรนำไปพิจารณาแก้ไข ข้อติชมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินการ ในส่วนของผลิตภัณฑ์ ควรพิจารณาผลตอบรับในเรื่องของคุณภาพ ช่องทางการจำหน่าย ราคา ยอดขาย ระยะเวลาในการผลิตสินค้า/การขายสินค้า งบประมาณต่าง ๆ ส่วนการอนุรักษ์และเผยแพร่อาจพิจารณาจากจำนวนผู้สนใจเข้าชมหรือผู้เข้าศึกษาดูงาน เป็นต้น

6. นำข้อมูลที่ได้รับจากการปรับปรุง แก้ไขแล้วนั้นไปวางแผนการดำเนินงานอีกครั้ง

ภาพที่ 2 รูปแบบการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่มา : ชิตสุภาวงศ์ เกิดสำอางค์. (2564)

จากภาพจะเห็นได้ว่าขั้นตอนการดำเนินการต้อง
ระบบของ PDCA ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปของระบบการจัดการ
เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันกับทฤษฎีระบบสังคมที่แสดงถึง
ความสัมพันธ์ของระบบย่อย (AGIL) ทำให้พบว่าการดำรง
อยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องประกอบด้วยกระบวนการ
ทำงานที่มีการพิจารณาถึงบริบทต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ต่อความ
ต้องการของมนุษย์ ซึ่งหากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่ง
จำเป็นก็จะมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อให้เกิดกระบวนการ
ของกลุ่มคนที่มีการบูรณาการองค์ความรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ
ปรับเปลี่ยนทัศนคติในคุณค่าขององค์ความรู้ รากเหง้า
ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ ไปสู่การสร้างมูลค่าให้ตรงตาม
ความต้องการของสังคมเกิดเป็นลักษณะของภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่มีชีวิต เกิดการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นและ
ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ควรจะมีการจัด
แสดง จัดนิทรรศการหรือการสาธิตเพื่อเป็นการเผยแพร่
ความรู้และสืบทอดองค์ความรู้ต่อไป ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่ยังไม่ได้รับความนิยมนำมาพัฒนาต่อยอดได้ใน
ช่วงเวลานั้น ก็จะถูกอนุรักษ์ไว้โดยการจัดการนิทรรศการ หรือ
การจัดแสดงหรือการสาธิต (หากช่วงเวลาใดภูมิปัญญา

ท้องถิ่นนั้นกลายเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมก็สามารถเปลี่ยนวิถี
ของภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่มีชีวิตมา
เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชีวิตได้เช่นกัน) จากนั้นต้องมีการ
ตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและ
วางแผนการทำงานอีกครั้ง

อภิปรายผล

1. ในการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดน้ำ
อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีปรากฏการณ์ที่สำคัญ
4 ปรากฏการณ์ ได้แก่ การสร้างถนนธนบุรี-ปากท่อ การ
สร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี การเข้าร่วม
โครงการตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น และการรวมกลุ่ม
เป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์มะพร้าวครบวงจร ซึ่ง
ปรากฏการณ์ทั้งสี่แสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาของการ
เปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง ทั้งนี้ปัจจัยที่
เกี่ยวข้องกับการสร้างถนนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
สุพัตรา โอทาศรี (2554 : บทคัดย่อ) เรื่องการดำรงอยู่ของ
อาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรีที่พบว่า
ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญา คือ ที่ดิน

แหล่งน้ำ วิธีการ การเงิน นโยบาย การดำเนินชีวิต ทั้งนี้ถนนถือเป็นปัจจัยเริ่มต้นที่ทำให้ระบบนิเวศทางกายภาพของอัมพวาเปลี่ยนแปลงไปด้วยการพัฒนาที่ดิน การจัดสรรพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ให้เพียงพอกับความต้องการด้วยการล้มสวนเพื่อสร้างที่พักอาศัย โฮมสเตย์ รีสอร์ท และสถานที่จำหน่ายใช้สอยเพื่อการดำรงชีพ เช่น ตลาด ร้านอาหาร เป็นต้น ชาวบ้านที่ทำสวนมะพร้าวและทำน้ำตาลมะพร้าวเปลี่ยนอาชีพไปรับราชการและรับจ้าง ทำให้ปริมาณชาวบ้านที่ทำสวนมะพร้าวและทำน้ำตาลมะพร้าวลดน้อยลง การปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตมีผลให้เกิดแนวคิดและค่านิยมใหม่ ๆ ซึ่งก็คือความต้องการในการดำรงชีพเพื่อหารายได้ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนเมื่อพื้นที่เข้าร่วมโครงการตลาดน้ำอัมพวาตลาดน้ำยามเย็น และเกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูมะพร้าวครบวงจร สอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยระตี วงศ์สวัสดิ์ (2553 : 103 - 110) ที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการตัดถนนนครอินทร์ ที่กล่าวถึงสภาพของพื้นที่บริเวณถนนนครอินทร์ส่วนต่อจากสะพานพระราม 5 บรรจบถนนกาญจนาภิเษกมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกับตลาดน้ำอัมพวา คือ มีแม่น้ำลำคลองเป็นหลักในการดำรงชีพโดยใช้เรือเป็นพาหนะหลัก มีการทำสวนผลไม้ สวนผักและการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายโดยการหากินหาอยู่ภายในพื้นที่ แต่เมื่อมีการตัดถนนทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น กล่าวคือ มีรายได้และการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำสวนลดน้อยลง และมีการปรับเปลี่ยนการคมนาคมจากการใช้เรือมาใช้รถโดยสารแทนความสะดวกสบายทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากร โอกาสในการสร้างอาชีพ และมูลค่าของที่ดินที่สูงขึ้นกลายเป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านขายที่ดิน เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายไม่ว่าจะเป็นอาคารพาณิชย์ สวนอาหาร การดำรงชีวิตเพื่อการยังชีพเปลี่ยนมาเป็นการดำเนินชีวิตเพื่อหารายได้และผลกำไร

ทั้งนี้การนำมาซึ่งรายได้จำเป็นต้องให้ความสนใจกับความต้องการของสังคม ชาวบ้านจึงหันมาสร้างผลิตภัณฑ์ของตนเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เดิมนำเสนอให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนควบคู่กับการจัดนิทรรศการ สาธิต และเผยแพร่ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ มีการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการ/ขั้นตอนการผลิต หรือรูปแบบวิธี

การในการจัดจำหน่าย รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือสนับสนุนกันภายในชุมชน ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวถือเป็นกระบวนการสำคัญที่สร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ด้วยก่อนที่จะมีการสร้างเป็นผลิตภัณฑ์นั้นชาวบ้านต้องมีการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมบริบทต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและนำข้อมูลนั้น ๆ มาบูรณาการกับความรู้สมัยใหม่ในเชิงวิชาการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ในการสร้างเครือข่าย สร้างมาตรฐาน และคุณภาพให้สินค้าตรงตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้สภาพสังคมไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องของสุขภาพ ขั้นตอนการผลิตที่รวดเร็ว ปราศจากสารปนเปื้อน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีวิธีการเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านระบบออนไลน์ ทั้งการให้รายละเอียดเกี่ยวกับ ภูมิปัญญา การจำหน่ายและบริการจัดส่งถึงบ้าน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธัชพร ฤกษ์ฉาย ลุย วิระนาวัน และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ (2559 : 234 - 237) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของ ภูมิปัญญาการทำมิด กรณีศึกษาหมู่บ้านอรัญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็ได้กล่าวถึงการทำมิดซึ่งก็คืองานภูมิปัญญาท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งไว้ในลักษณะเดียวกันคือการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมโดยพิจารณาถึงความต้องการ ประโยชน์ใช้สอยกับสภาพการใช้งานทั้งในเรื่องของรูปแบบและการพัฒนางาน รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการสนับสนุนในเรื่องของการเผยแพร่ความรู้และการประชาสัมพันธ์ และมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อยึดเป็นอาชีพส่งเสริมให้เกิดการสร้างรายได้ และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

2. รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่นั้นเกิดขึ้นจากการใช้แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ของพาร์สัน (AGIL) ประกอบกับแนวคิดทางการจัดการผ่านการประมวลข้อมูลการดำเนินงานของตลาดน้ำอัมพวาในครั้งที่อัมพวากลายเป็นตลาดที่ได้รับความนิยม คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ติดอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศไทย รวมถึงการที่ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตและการศึกษาที่ดีขึ้นจำเป็นต้องประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนการทำงานเพื่อกำหนดเป้าหมายโดยการพิจารณาถึงความต้องการและบริบทโดยรอบ 2) ลงมือปฏิบัติด้วยการ

ปรับเปลี่ยนรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการในการผลิตผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การบูรณาการองค์ความรู้และหน่วยงานต่างๆ 4) ดำเนินการในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ตรวจสอบการทำงานตั้งแต่ขั้นตอนของการวางแผนจนกระทั่งการลงมือปฏิบัติ 6) ปรับปรุงแก้ไขการทำงานที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบข้อบกพร่องแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเศรษฐ์สิริ นิรันดร์ (2562: 106, 131 - 135) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคณะละครเวทีขนาดเล็กในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ได้กล่าวถึงระบบการจัดการของคณะละครเวทีประกอบกับทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ของพาร์สัน (AGIL) ไว้ว่าโรงละครจะต้องมีการปรับตัวไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละกลุ่ม โดยมีการตั้งเป้าหมายในการจัดแสดงละคร สร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการรับรู้ข่าวสารและให้เกิดการสนับสนุนกิจกรรมการแสดง ทั้งนี้จะมีการสืบสานวัฒนธรรมของคณะละครด้วยการเพิ่มสมาชิกกลุ่ม มีการจัดการแสดงอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างฐานผู้ชม และมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไข

จะเห็นได้ว่าการจัดการเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่นั้นจำเป็นต้องประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๆ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุง ซึ่งการปรับตัว (A) และการกำหนดเป้าหมาย (G) เป็นระบบย่อยที่อยู่ภายใต้การวางแผนที่ทุกหน่วยงาน ทุกกลุ่มองค์กร

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). **ประวัติท้องถิ่น :ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกฯ.
- ดนยา เสวตวาทิน. (2560, 13 มิถุนายน 2560). เรื่องเล่าภาคี ความหวัง หลังสวนมะพร้าว. **หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ**. 2560:สืบค้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/37141>
- ธัชพร ฤกษ์ฉาย ลุย วิระนาวัน และธีรศักดิ์ อุ่นอารมณเลิศ. (2559, กรกฎาคม - ธันวาคม). ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการทำมิด กรณศึกษาหมู่บ้านอรัญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย**. ปีที่ 8 (ฉบับที่ 2) : 236 - 237
- นิตยระตี วงศ์สวัสดิ์ (2553). **การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการตัดถนนนครอินทร์**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยราชพฤกษ์
- พิชัย สุขวุ่น. 2551. **การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาชุมชนวัดเวียง ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. 2556. **พื้นพลังความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมสยาม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์.
- วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. (2554). **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : พิสิกซ์เซ็นเตอร์.

จำเป็นต้องให้ความสำคัญเพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินงานทั้งหมด ส่วนการบูรณาการ (I) และรักษาแบบแผน (L) เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติที่จะมีรายละเอียดในการทำงานต่างกัน แต่สิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นในสังคมปัจจุบันคือการบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งถือเป็นการสร้างเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งสร้างความสามารถในการแข่งขัน และการรักษาแบบแผนด้วยการอนุรักษ์ ถ่ายทอดความรู้ยังคงเป็นแบบวิธีที่นิยมใช้กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ความสำเร็จของตลาดน้ำอัมพวาเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แต่ด้วยความแตกต่างของทักษะความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ทำให้เกิดความเข้าใจที่ต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีผู้ประสานงานที่มีความรู้ความเข้าใจในบริบท ชุมชน และบุคคลเป็นอย่างดีมาช่วยในการดำเนินการ
2. ควรมีการศึกษาพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันเพื่อให้นิยามมาศึกษาอธิบายเพิ่มเติมและเปรียบเทียบมูลเหตุของการดำรงอยู่ได้อย่างชัดเจน
3. ผู้มีส่วนได้เสียสามารถนำแนวทางในการจัดการเพื่อการดำรงอยู่นี้ไปใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนได้ต่อไป

เศรษฐศิริ นิรันดร์ (2562). การดำรงอยู่ของคณะละครเวทีขนาดเล็กในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุภางค์ จันทวานิช. (2557). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพัตรา โอทาศรี. (2554). **การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

จอมขวัญ วงศ์ขยาย, ผู้ดูแลการทำน้ำตาลมะพร้าวของมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤษภาคม 2562

ณภัทร จาตุรัส, เลขานุการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูมะพร้าวครบวงจร. สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2564

ธิดา เอกแก้วน้ำชัย, ประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านโฮมสเตย์. สัมภาษณ์วันที่ 26 พฤษภาคม 2562

ธัญชัย สังข์พล, ผู้ดูแลการทำน้ำตาลมะพร้าวของมูลนิธิชัยพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤษภาคม 2562.

พัชโรดม อุนสุวรรณ, อดีตนายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา. สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2563

วิบูลย์รัตน์ กันภัย, ผู้จัดการศูนย์ท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่โครงการอัมพวาพัฒนานุรักษ์. สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤษภาคม 2562